

ФУРЦОВАВікторія Анатоліївна
fivex@rambler.ru**КАРАЦЕВА**Неля Захарівна
karatzeva_nz@mail.ru**РУБАН**

Марина Миколаївна

к.е.н., доцент, Національний
аерокосмічний університет ім. М.Є.
Жуковського "Харківський
авіаційний інститут"старший викладач, Національний
аерокосмічний університет ім. М.Є.
Жуковського "Харківський авіаційний
інститут"магістрант, Національний
аерокосмічний університет ім. М.Є.
Жуковського "Харківський авіаційний
інститут"

УДК 339.9

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА**CLASSIFICATION OF FACTORS INFLUENCING THE FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES****FURSOVA Viktoriia Anatoliivna** – PhD in Economics, Associate Professor, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute" after M.Ye. Zhukovskiy**KARATSEVA Nelia Zakharivna** – Senior Lecturer, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute" after M.Ye. Zhukovskiy**RUBAN Maryna Mykolaivna** – master, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute" after M.Ye. Zhukovskiy

В умовах глобалізації та інтеграції України на зовнішні ринки виникає питання про визначення видів факторів, які впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. У статті проаналізовано сучасні підходи до визначення видів факторів, які впливають на зовнішньоекономічну діяльність, окреслено їх переваги та недоліки. За результатами проведеного дослідження запропоновано класифікацію факторів впливу на зовнішньоекономічну діяльність, яка містить 5 критеріїв. Узагальнення та систематизація теоретичних засад із цієї проблематики має практичну цінність та сприятиме окресленню основних шляхів формування ефективної стратегії розвитку підприємства на зовнішніх ринках.

* * *

В условиях глобализации и интеграции Украины на внешние рынки возникает вопрос о выявлении видов факторов, влияющих на эффективность внешнеэкономической деятельности субъектов хозяйствования. В статье проанализированы современные подходы к определению видов факторов, влияющих на внешнеэкономическую деятельность, выявлены их преимуществ и недостатки. По результатам проведенного исследования предложена классификация факторов влияния на внешнеэкономическую деятельность, которая содержит 5 критериев. Обобщение и систематизация теоретических основ по этой проблематике имеет практическую ценность и будет способствовать выявлению основных путей формирования эффективной стратегии развития предприятия на внешних рынках.

* * *

Introduction. While providing foreign economic activity, enterprises have many problems, which can lead to loss of their financial stability and even bankruptcy. That is why, especially in periods of crisis it is very important to identify factors that affect the efficiency of foreign economic activity of companies.

The **purpose of the work** is to systematize the modern researches and to improve the classification of factors influencing the foreign economic activity of economic entities to ensure their sustainable development.

Results. The article is devoted to the study of the factors influencing the foreign economic activity of enterprise. Based on the systematization of the views of the majority of authors, it was determined that today there is no generally accepted classification of factors affecting foreign economic activity. Most researchers divide impacts on foreign economic activity on the external and internal, the difference is only in the number and types of factors. Due to the critical analysis of the modern researches, the authors identified a number of advantages and disadvantages in the classifications of factors affecting foreign economic activity. According to the results of the study, a classification of factors of influence on foreign economic activity is proposed, which contains 5 criteria: source of origin, management capability, type of foreign economic activity, the specificity of the impact, the nature of the impact on foreign economic activity effectiveness.

Conclusion. Other classification criteria such as time lag, degree of predictability, coverage, etc. should also be taken into account by management during the formulating a strategy for the development of foreign economic activity enterprises, but these characteristics do not reveal the specifics of foreign economic activity of economic entities. The proposed classification can be the basis for further research, that identified the types of risks of foreign economic activity. The generalization and systematization of the theoretical foundations on this issue is of practical value and will help to identify the main ways of forming an effective strategy for the development of enterprises in foreign markets.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, фактори, вплив, підприємство, класифікація, експортно-імпортні операції

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, факторы, влияние, предприятие, классификация, экспортно-импортные операции

Keywords: foreign economic activity, factors, influence, enterprise, classification, export-import operations

ВСТУП

В умовах політичної та економічної кризи в Україні, підприємства, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю стикаються з новими викликами. Дестабілізує діяльність таких підприємств й швидкий розвиток глобалізаційних процесів, впровадження санкцій, поява нових технологічних рішень, високий рівень конкуренції та інші фактори, що обумовлює необхідність ретельного дослідження факторів впливу на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання для забезпечення їх стабільного функціонування, що й актуалізувало тему статті.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є систематизація сучасних напрацювань та вдосконалення класифікації факторів впливу на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання для забезпечення їх стійкого розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічним підґрунтям дослідження є загальнонаукові методи (порівняння, узагальнення, аналізу, синтезу), основні сучасні підходи до управління зовнішньоекономічної діяльністю підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Систематизація поглядів більшості авторів дає змогу зазначити, що на сьогодні не існує загальноприйнятої класифікації факторів, які впливають на зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД). Більшість дослідників поділяють фактори впливу на ЗЕД на зовнішні та внутрішні [1], різниця становить тільки у кількості та видах факторів. Наприклад, І.В. Бабій серед груп факторів внутрішнього середовища, які впливають на ЗЕД промислових підприємств окреслює: економічні; організаційні; соціально-психологічні. До факторів зовнішньої середовища він відносить:

1) фактори впливу з боку державних механізмів (економічні; політичні; соціальні; адміністративні; інституційно-правові);

2) фактори впливу з боку ринкових механізмів (економічні; організаційні) [2].

Зі свого боку Л.Г. Ліпич та А.О. Фатенок-Ткачук вважають за доцільне поділити зовнішні фактори на фактори макро- (політико-правові, загальноекономічні, законодавчі, адміністративні, природно-кліматичні, соціально-психологічні, технологічні, історичні та фактори стандартизації і взаємозамінності) і мікросередовища (політичні, законодавчо-правові, економічні, соціальні, часові та фактори неформального обмеження діяльності) [3]. З позиції управління на державному рівні, на нашу думку, такий підхід є більш обґрунтованим. До того ж з погляду О. Якушева зовнішні фактори доцільно розмежувати на фактори впливу країни-виробника та країни-партнера на двох рівнях – «державна» і «ринкова». Водночас до зовнішніх чинників мікросередовища автор відносить фактори, які впливають на рівні держави, де функціонує підприємство, проте на окремі суб'єкти господарювання не впливають (наприклад, зміни у державній політиці).

На макрорівні окреслюються фактори, які мають вплив з боку іноземних конкурентів та країни партнера. Внутрішні фактори обумовлені діяльністю підприємства [1]. Але за своїм змістом фактори, які виникають на рівні країни-виробника або країни-партнера, є ідентичними факторам, які впливають на експортну та імпорتنу діяльність підприємства, тому доцільно об'єднати з них лише одну класифікаційну ознаку.

І.В. Бабій пропонує класифікувати фактори впливу на зовнішньоекономічну діяльність з позиції управління ними, та виділяє контрольовані та неконтрольовані фактори. До контрольованих факторів автор відносить ті фактори, на які підприємство може вплинути у необхідному напрямі з погляду зовнішнього середовища та їх відкритості до такого впливу, до неконтрольованих – фактори, які можна змінювати за рахунок внутрішнього середовища (наприклад, шляхом пристосування держави до нових умов виробництва підприємств) [4]. Позитивним моментом запропонованого підходу є те, що, на думку автора, контрольовані фактори не завжди можуть бути пов'язані з внутрішнім середовищем суб'єкта господарювання, а неконтрольовані – із зовнішнім, оскільки підприємство шляхом використання певного внутрішнього фактора може впливати не тільки безпосередньо на свою діяльність, але й на ринок загалом. Але, на нашу думку, чітко розподілити усі фактори на контрольовані або неконтрольовані неможливо у зв'язку з присутністю фактора невизначеності у роботі підприємства, тому доцільно їх уточнити, як контрольовані, частково контрольовані та неконтрольовані.

Ряд авторів надають окремі класифікації факторів, які впливають на експортну та імпорتنу діяльність підприємства [5, 6, 7]. Але автори як для експортної, так й імпоротної діяльності серед загальних класифікаційних ознак виділяють однакові групи факторів впливу: ступінь спонукання до експортної / імпоротної діяльності; ступінь контрольованості; часовий лаг; рівень охоплення; сфера впливу; ефект впливу; ступінь важливості; рівень комплексності [5; 7]. За своїм змістом наведена класифікація охоплює фактори, які впливають на звичайну господарську діяльність підприємства, та не відображає специфіки проведення експортних та імпорتنих операцій компаній. У зв'язку з цим у загальну класифікацію факторів впливу на ЗЕД доцільно додати критерій, пов'язаний з видом діяльності підприємства, яка охоплює експортну та/або імпорتنу складову операцій компаній.

З урахуванням сучасних напрацювань у табл. 1 наведено класифікацію найбільш суттєвих факторів впливу на ЗЕД суб'єктів господарювання.

Також, вважаємо за доцільним, фактори за специфікою впливу поділити на:

– загальні, тобто ті, що відображаються на зовнішньоекономічній діяльності усіх підприємств (інфляція, зміна курсу валют, зміни у податковому законодавстві, зміни у правовому полі, військові конфлікти, та інші внутрішні та зовнішні фактори);

Таблиця 1

Класифікаційні критерії факторів впливу на ЗЕД підприємства [складено авторами за даними [1-7]]

Критерій	Вид фактору
Джерело виникнення	- зовнішні (фактори макро і мікросередовища); - внутрішні (пов'язані з діяльністю підприємства).
Можливість управління	- контрольовані; - частково-контрольовані; - неконтрольовані.
Вид ЗЕД	- фактори впливу на експортну діяльність; - фактори впливу на імпортну діяльність
Специфіка впливу	- загальні; - специфічні.
Характер впливу на ефективність ЗЕД	- позитивний; - негативний;

– специфічні – це фактори, що стосуються конкретного виду діяльності підприємства, або окремої компанії (наприклад, для металургійних компаній – зміна ціни на залізорудну сировину, сталь тощо; впровадження санкцій проти конкретних компаній (наприклад, ОК «Русал»); технологічний прорив тощо).

Важливою ознакою також є визначення характеру впливу на ефективність ЗЕД, оскільки це відображається на торговому балансі країни та її бюджеті, особливо, якщо компанія є великим експортером та отримує виручку у валюті.

ВИСНОВКИ

Немає сумніву, що інші класифікаційні критерії, такі як часовий лаг, ступінь прогнозованості, рівень охоплення тощо також мають враховуватися у формуванні стратегії розвитку підприємств, які проводять ЗЕД, але ці ознаки притаманні загальним класифікаціям факторів впливу на діяльність компаній та не розкривають специфіки зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Таким чином, критичний аналіз підходів до визначення чинників впливу на зовнішньоекономічну діяльність підприємств обумовив формування авторського підходу до систематизації їх видів. Запропонована класифікація має 5 ключових ознак та є базисом для подальших досліджень щодо визначення видів ризиків ЗЕД. Також завдяки систематизації факторів впливу на зовнішньоекономічну діяльність підприємств регулятивні органи як на рівні країни, так і на рівні компанії мають можливість уникнути загроз та підвищити ефективність функціонування як суб'єкта господарювання, так й країни загалом.

Список використаних джерел

1. Якушев О.О. Зовнішні та внутрішні загрози зовнішньоекономічної діяльності України. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/46504/25-Yakushev.pdf?sequence=1>
2. Бабій І.В. Вплив факторів на забезпечення зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств. Еконо-

міка і суспільство. 2016. Вип. 3. С. 114–118.

3. Лінич Л.Г., Фатенок-Ткачук А.О. Фактори впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств. Економіка та держава. 2008. № 5. С. 29–32.

4. Бабій І.В. Забезпечення активізації ЗЕД промислових підприємств. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2018. № 3. С. 53–59.

5. Мельник О.Г., Нагірна М.Я. Імпортна діяльність підприємств як об'єкт етіологічної діагностики. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/34015/1/26-173-179.pdf>

6. Андришин В.П. Фактори ефективності експортної діяльності підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 5, Ч. 2. С. 11–14.

7. Мельник О.Г., Нагірна М.Я. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства. Інноваційна економіка. 2013. № 5(43). С. 63–66.

References

1. Yakushev O.O. External and internal threats to Ukraine's foreign economic activity. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/46504/25-Yakushev.pdf?sequence=1> (in Ukrainian).

2. Babii I.V. Influence of factors on maintenance of foreign economic activity of industrial enterprises. Economy and society. 2016. Issue 3. pp. 114–118 (in Ukrainian).

3. Lypych L.H., Fatenok-Tkachuk A.O. Factors of influence on the development of foreign economic activity of machine-building enterprises. Economy and the state. 2008. № 5. pp. 29–32 (in Ukrainian).

4. Babii I.V. Provision of activation of FEA of industrial enterprises. State and regions. Series: Economics and Entrepreneurship. 2018. № 3. pp. 53–59 (in Ukrainian)

5. Melnyk O.H., Nahirna M.Ya. Imports of enterprises as objects of etiological diagnostics. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/34015/1/26-173-179.pdf> (in Ukrainian).

6. Andryshyn V.P. Factors of efficiency of export activity of the enterprise. Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences. 2014. Issue 5, Part 2. pp. 11–14 (in Ukrainian).

7. Melnyk O.H., Nahirna M.Ya. Diagnostics of factors influencing the export activity of the enterprise. Innovative economy. 2013. № 5 (43). pp. 63–66 (in Ukrainian).